

היכלי תורה

שיעורי
תורה

ערש"ק פרשת חקת ד תמוז תשס"ט ♦ דף היומי בבלי: בבא מציעא סב ירושלמי: בבא בתרא טו

ויקחו אליך פרה אדמה תמימה

במדרש תנחומא: רבי אחא בשם רבי יוסי בר הנינא אמר, בשעה שעלה משה למרום, שמע קולו של הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בפרשת פרה אדומה הלכה בשם אומר, רבי אליעזר בני אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים. אמר משה לפניו: רבונו של עולם, העיונים ותחתונים שלך הן, ואתה אומר הלכה בשמו של בשר ודם? אמר לו, צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי, ועתיד לפתוח בפרשת פרה אדומה תחלה - רבי אליעזר אומר, עגלה בת שנתה, ופרה בת שתיים. אמר לפניו: רבון העולמים, יהי רצון שיהא מחלצני. אמר לו, חיידך שהוא מחלצניך. הדא הוא דכתיב 'ושם האחד אליעזר'.

רבים נבוכו בהבנת דברי המדרש, מה נפשך, אם שאלתו של משה שאלה היא, מה תירץ לו הקדוש ברוך הוא במה שאמר: צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי.

ברם, פליאתו של משה רבנו לא היתה על שהקדוש ברוך הוא אומר דבר הלכה שנאמר מפיו של בשר ודם, כי דין הוא שהכרעת ההלכה היא דוקא על פיהם של חכמי ישראל קבוצי מטה. והרי אמרו בגמרא (בבא מציעא כו.) קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא, אם בהרת קודמת לשער לבן טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת טהור, ספק הקדוש ברוך הוא אומר טהור, וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא. ואמרו, מאן נוכח? (מי יברר הדין, כמו 'ויזכחו בין שנינו') רבה בר נחמני. מאחר שבמחלוקת שנפלה במתיבתא דרקיעא יש להם לשלוח לרבה בר נחמני. מאחר שבמחלוקת שנפלה במתיבתא דרקיעא יש להם לשלוח לרבה בר נחמני שיכריע את ההלכה, בודאי לא היה משה רבנו תמה מדוע אמר הקדוש ברוך הוא הלכה כפי שנפסקה על ידי רבי אליעזר.

אלא שתמיהתו של משה רבנו היתה, מדוע היה הקדוש ברוך הוא אומר הלכה בשם אומר, ומקדים אליעזר בני אומר לדבר ההלכה. דבשלמא בשר ודם יש לו לומר דבר בשם אומר, שכבר אמרו, כל האומר דבר בשם אומר מביא גאולה לעולם. אבל הקדוש ברוך הוא, הא תינח שעוסק הוא בפרשת פרה אדומה אליבא להלכתא כפי שנפסקה בבית דין של מטה, אבל אין לו ית' צורך לומר דבר בשם אומר, שאם חפץ הוא להביא גאולה לעולם הלא עליונים ותחתונים שלו הם ויכול להביא גאולה כרצונו, ולא שייך בו ית' לומר, כל האומר דבר בשם אומר מביא גאולה לעולם.

על זה השיב הקדוש ברוך הוא למשה, אם כבר היה רבי אליעזר בעולם והעלה להלכה כן, הרי זו כבר הלכה פסוקה, ואז תמיהתו של משה נכונה שיש לו לקדוש ברוך הוא לנקוט ההלכה בסתמא בלא שם אומר. אבל כיון שעדיין לא עמד רבי אליעזר והכריע ההלכה, אלא שהקדוש ברוך הוא אומר מה שעתידי תלמיד ותיק לחדש, שפיר שייך שיאמר בלשון זו, אליעזר בני אומר.

ע"פ יעלת חן

נושאי הדף בעלון

לוה בריבית האם יש אופן לגבות הרבית.....בבא מציעא סב

תוספת על תשלומים מאוחרים.....בבא מציעא סג

הצדיק מקביל פני מי שהגין עליו.....בבא מציעא סד

גמ"ח המלווה למשלמי דמי חבר.....בבא מציעא סה

קריאה לבנו ולבתו 'שמחה'.....בבא מציעא סו

מבזה תלמיד חכם בזמן הזה מהו עונשו.....בבא מציעא סז

אל תפתח פה לשטן.....בבא מציעא סח

כפתור ופרח.....עמוד 5

צבא מליעא סג

לוה בריבית האם יש אופן לגבות הרבית

כתב הרמב"ם (מלוה ולוה פ"ד הי"ג), הורו מקצת הגאונים שהלוה שמחל למלוה את הרבית שלקח ממנו או שעתידי ליקח, אע"פ שקנו מידו שמחל או נתן מתנה, אינו מועיל כלום, שהרי כל רבית שבעולם מחילה היא, אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו, ולפיכך אין המחילה מועלת ברבית אפילו ברבית של דבריהם.

אמנם הרמב"ם בעצמו כתב, יראה לי שאין הוראה זו נכונה, אלא מאחר שאומרים למלוה להחזיר לו הרבית, וידע המלוה שדבר איסור עשה ויש לו ליטול ממנו, אם רצה למחול מוחל כדרך שמוחל הגזל, ובפירוש אמרו חכמים (ב"ק צד:): שהגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן [בכדי שיעשו תשובה], מכלל שהמחילה מועלת.

בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' קמו אות ה) דקדק מדברי הרמב"ם הנ"ל, שהמחילה מועלת דוקא באופן שכתב הרמב"ם שהמלוה אמר שרוצה להחזיר הרבית, וידע הלוה שדבר איסור עשה לתת רבית ויש לו זכות ליטלו ממנו.

והנה בשו"ת רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' יא) נשאל, במי שהלוה לחבירו ברבית בלי היתר עיסקא, וטרם שגבה את הקרן עם הרווחים נודע לו חומר איסור רבית, האם יש לו אפשרות לגבות את הרווחים בדרך היתר.

והשיב שיש לעשות כן, שתחילה יפרע הלוה את חובו בלא שום רבית, והמלוה יפטרנו בעדים מכל טענות ומענות, ואחר כך ילוהו שוב בעסק חדש ע"פ היתר עיסקא, ויכפול הריוח של ההלוואה בעיסקא בכל חודש כאשר ירצה גם על חשבון ההלוואה הקודמת, וכיון שהוא עסק חדש אין בזה שום חשש.

עצה אחרת כתב, שקודם שיגבה המלוה את מעותיו, יתחייב הלוה בקנין גמור לפרוע את הקרן אחר ב' ימים, ויתנה שאם לא יפרע לו בזמן יתחייב לתת למלוה קנס בסכום כך וכך, ואח"כ לא ישלם הלוה את החוב ביום הנועד, ולמחרת יגבה את החוב, ואחר כך יוציא את שטר הקנס שנתחייב בו כפי הדין ויתבענו בו, והלוה מחויב לשלם למלוה, ואין זה ריבית כיון שתשלום קנס על איחור אינו ריבית, אמנם כמובן שהיתר זה אינו שייך אלא שמשלם קנס פעם אחת על האיחור, ולא כשהקנס גודל על כל יום נוסף שמאחר.

אמנם יש שכתבו לחלוק ואסרו לנהוג באופן הנ"ל, וזאת עפ"י תשובת הרשב"א (סי' תרנא) שכתב לאסור לכתוב בשטרי הלואה אם לא אפרעך לזמן פלוני אתן לך כך וכך, ואף שהוא דרך קנס ואין תשלום שמתרבה כל יום, מ"מ כיון שאילו היה פורע בזמן לא היה מרבה לו כלום, נמצא שזה הנאה שבאה מחמת הלואתו, והיא אסורה כמבואר בסוגיין שיש דברים האסורים מפני הערמת רבית, וכ"ש בזה שהדעת מכרעת שהם מתכוונים להערמת רבית.

צבא מליעא סג

תוספת על תשלומים מאוחרים

בשו"ע (יו"ד סי' קעג ס"ז) פסק המחבר, אם קונה דבר ששוה י"ב בי"ב בשביל שמקדים המעות, אסור, אלא אם כן ישנם ברשות מוכר אלא שאינו מצוי לו עד שיבא בנו או עד שימצא המפתח, או בדבר שאין שומתו ידוע. ובכל אופן אם מפרש ואומר אתן לי עכשיו אתן לך בי", ואם לאחר זמן בי"ב, אסור.

לפי זה חפץ שמחירו כשמשלם מיד הוא סכום מסויים, ואם קונה בתשלומים מאוחרים יש תוספת עבור התשלומים, אסור לשלם בתשלומים משום איסור ריבית, וכמו כן אם התשלום למזומן הוא מחיר אחד, והמחיר עבור תשלום דחוי הוא יותר, יש בזה משום ריבית.

אמנם אם המדובר בקניית דברים שאין להם שער קבוע, אין בזה חשש ריבית אלא א"כ אומר במפורש מחיר שונה למזומן ולתשלומים.

גדר שער קבוע: בברית יהודה (עקרי דינים פי"ד ס"ו) כתב, שבזמננו רוב הדברים הם בכלל דבר שיש לו שער, וכ"ש דברים שיש עליהם פיקוח על מחירים או מחיר קבוע, אבל דברים שאינם מיוצרים אלא לפי הזמנה או בדוגמאות בודדות הרי הם בכלל דבר שאין לו שער ואין שומתו ידועה, ובדברים שיש מוכרים ביוקר ויש מוכרים בזול נראה שלגבי מה שהוא יותר ממחיר היוקר אצל כולם, הרי זה בכלל יש לו שער קבוע.

אמנם בחוט שני (רבית פי"ב עמ' צב) כתב, שבגדים, מכשירי עלקטריק, ארונות ושולחנות, וכיוצ"ב אינם בכלל יש להם שער קבוע.

הנחה למשלם מזומן: בחוט שני (שם) כתב, חפץ שיש לו שער בשוק, והמוכר מפרש שמוכר בזול ממחירו הקבוע למי שמשלם מזומן, ואם משלם בהקפה או בתשלומים המחיר הוא כפי השער שבשוק, אסור לקנותו בתשלומים, כיון שאצל מוכר זה אפשר להשיג חפץ זה במחיר זול יותר מהשער שבשוק, והרי אם היה ללוקח מעות עכשיו היה משלם מחיר הזול, ורק כיון שממתין לו ומשלם לו באיחור גובה ממנו מחיר יקר יותר, והרי זה ריבית. ועיין בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' קנ).

גדר מפרש שני מחירים: במפרש ב' מחירים כתב החוט שני (שם) שאין הבדל אם אמר זאת לקונה בפיו או שמפרסם זאת בכתב, שכל שידוע שמשלם יותר בשביל המתנת המעות, אסור. [אך עיין בברית יהודה (עקרי דינים פי"ד ס"ז)].

עוד כתב, שמוכר שלא אמר לקונה שני מחירים, אלא אמר את המחיר הגבוה כיון שקונה בתשלומים, אך ידוע לקונה שבזמנו המחיר הוא זול יותר, [וכגון שאמר לקונה אחר מהו המחיר במזומן] הרי זה כמפרש ואסור. אמנם קונה ששאל את המוכר מהו המחיר בתשלומים וענה לו המוכר, ולא דיברו כלל על תשלום במזומן, מותר לקנות בתשלומים.

ובברית יהודה (עקרי דינים פי"ד ס"ז) כתב שלכתחילה כשבא אדם לקנות, יכול המוכר לשאול אם רוצה לפרוע במזומן או בתשלומים, ולפי זה יקבע לו המחיר, ואם רוצה באשראי מותר למכור לו ביוקר.

הצדיק מקביל פני מי שהגין עליו

בסוגיין, אמר רבא כי שכיבנא, ר' אושעיא נפיק לוותי, דתריצנא מתני' כוותיה. וברש"י פירש, כשאמות, ר' אושעיא יצא לקראתי שאני רגיל לתרץ משניות, שסתם רבי כברייתא שסתם הוא.

בספר חסידים (סי' תקנט) כתב, כל צדיק שמפרש דברי צדיק אחר, כגון אמורא שמפרש דברי תנא או דברי אמורא שהיה לפניו, כשמת, יוצא התנא כנגדו לקבלו בסבר פנים יפות, וללכת עמו ולבקש מן המלאכים להקל עליו, ולהעמידו לפני הקב"ה לדבר עליו טובות. כענין זה כתב **הרמב"ן במלחמות** (ב"ק מג) אנא כי שכיבנא רבינו **הרי"ף** נפיק לוותי דמתרץ מתני' כוותי וכו' וכן תהא רעוא מארי. **ובש"ך** (ח"מ סי' צא ס"ק לג) כתב, 'ומובטח אני בחסד עליון, כד שכיבנא קא נפקי בעלי המשנה וברייתא וש"ס לאפאי, דמתריצנא מילתייהו בקושטא ולית ביה ספיקא וגמגום כלל'. וכן **בשו"ת חות יאיר** (סי' קנט) כתב, כד שכיבנא נפקן לאפאי, דתריצנא דבריהם כמשמען וכחוייתן.

בעל הפלא יועץ **בספרו יעלוז חסידים** (על הספר חסידים שם), דייק מלשון **המגיד מישרים** (פרשת ויקהל דף כז.) שלא רק בעולם האמת יצא לקראתו אלא אף בהיותו עלי אדמות בחיים, הצדיק עומד ומתפלל בעדו שלמד עליו זכות בכל דבריו, והוסיף הפלא יועץ וכתב, גם אני עני ודל צפיתי לישועה בזכות הרב החסיד מוריני הרב ר' יוסף אזולאי זל"ה, שסדרתי דבריהם שיהיו נקראים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ויהיו נזכרים ונעשים, זכותם יגן עלי נצח סלה ועד אמן כן יהי רצון.

ובשם הגדולים (ח"א מערכת מ אות קא) כתב, ראיתי כתוב שבצרות פולין, נגלה האלשיך בהקיץ לחכם אחד שהיה רגיל לומר דרשותיו, והצילו מתוך ההפיכה. **והכף החיים** (פאלאגי' סי' לא אות נה) הביא זאת, והוסיף בזה הלשון 'מעין כיוצא, נגלה אלי בחלום על ספר **אור החיים** להרב הקדוש מוריני הרב חיים בן עטר זיע"א'.

ובהקדמה לספר מגיני שלמה כתב, בכך שמעו נא נגידים דעו נא רבותי, כי הגאון אמ"ז ז"ל הגאון בעל מגיני שלמה, הגיד באזני תלמידיו בחייו שהגאון רש"י ז"ל בא אליו, והראה תמונתו בעצמו ובכבודו לפניו בשמחה גדולה, ואמר לו בזה הלשון, אשריך בעוה"ז וטוב לך לעולם הבא, בשביל שאתה מציל אותי מפי האריות והכפירים, גיבורים חריפים בעלי תוספות ז"ל, אתיא לקבלך לעולם הבא עם כל תלמידי, וכן היה שקודם מיתתו כמו חצי שעה שכבה נר ישראל היו אצלו גדולי ישראל בק"ק קראקא, ואמר לפניו בזה הלשון, פנו מקום שרבינו מאור עינינו הגאון רש"י ז"ל בא אלי וכל קדושי עמו, וקבלני בשמחה להראות לי דרך החיים, באשר שעמדת לימינו תמיד לתרץ קושיות התוס' על רש"י.

לעומת זאת **בספר חסידים** (שם) כתב, שאם צדיק עשה ספר, ובא צדיק ועוסק לסתור אותו ספר או מקצתו כדי להראות חריפותו ולא העמיד דבריו על האמת, כשמת הנה המת קובל על זה שבא לסתור דבריו בחנם. בענין זה כתב **החיד"א בספרו שם הגדולים** (ספרים מערכת ל אות יב), שמעתי מפום רבנן קדישי שקבלו מרבתיהם, שהרב הלבוש ז"ל בגן עדן העניש לרב גדול על שהתריס כנגדו בלומדו דבריו בלבוש. עוד כתב (שם חלק ספרים מערכת פ אות קמג) אני זכיתי בילדותי לילך עם הרב רבי חיים בן עטר וכל בני ישיבתו לעשות זי"אר"ה על מצבת הצדיקים שבעיה"ק ירושלים ת"ו, וכבואם למצבת הרב פרי חדש ראינו להרב הנזכר שנשאר יחידי על מצבתו כמו רביע שעה, ורחושי מרחיש שפתיה, והבנו שהיה שואל מחילה ואומר כי לשם שמים נתכוון וכיוצא.

גמ"ח המלווה למשלמי דמי חבר

הפוסקים דנו אודות גמ"ח שבכדי לקבל הלוואה צריך להיות חבר בגמ"ח, ולשלם כל חודש סכום מסויים לקופת הגמ"ח, אם זה בכלל ריבית.

בתשובות והנהגות (ח"א סי' תפז) כתב שהוא ריבית קצוצה, וכמבואר **בשו"ע** (יו"ד סי' קסד סי"ד) שאסור לומר לחבירו אלוך מנה על מנת שתתן זו לפלוני, משום שהזו הוא רבית שהרי מוציאו מחמת שמלוה לו, והרמ"א כתב שכן הדין אם אומר על מנת שתתן זו להקדש.

אולם באופן שאין הגמ"ח מתנה את ההלוואה בחברות, אלא שאינם דנים בבקשה אלא כשהיא באה מאחד שהוא חבר בגמ"ח, ומצוי שאף שהוא חבר לא מאשרים ההלוואה, ונתינת המעות קודם אינה לצורך ההלוואה אלא למצות גמ"ח, באופן זה לא נחשב אלא כריבית מוקדמת שהוא רבית דרבנן, ולא אסרו בריבית דרבנן במקום מצוה כגון הקדש. ומ"מ כתב, אמנם חוששני שלפעמים יבטיחו ממש הלוואה ע"מ שיהיה חבר, ולכן הצעתי שיסדרו נתינת המעות בהיתר עיסקא.

ובחוט השני (רבית פ"י עמ' סז) כתב, קרן גמ"ח שכל המשלם תשלום של סך מסויים לגמ"ח בתשלום קבוע, נעשה חבר הגמ"ח ויש לו זכויות לקבל הלוואות מקרן הגמ"ח, והנהלת הגמ"ח אינה מלווה אלא לחברים, יש בזה חשש של רבית קצוצה דאורייתא, ולכל הפחות רבית דרבנן כיון שמשלם כדי שילוו לו, ואף אם עיקר ההלוואות לחברי הגמ"ח, ומלויים קצת גם לאנשים שאינם חברים בגמ"ח, אסור להלוות מקרן גמ"ח זו משום רבית. וההיתר ללוות מגמ"ח כזה הוא רק אם ההלוואות ניתנות בין לחברים ובין לשאינם חברים, ויש רק זכות קדימה לחברים. עוד כתב שם שאסור להתחיל לתרום לגמ"ח כדי לקבל הלוואה, וכ"ש שאסור להנהלת הגמ"ח להתנות שרק אם יתן תרומה יקבל הלוואה, ועיי"ש עוד מה שכתב בזה.

אולם בספר **ברית יהודה** (עקרי דינים פ"ז סל"א) כתב, קופות גמ"ח שאינם מלוים אלא לחברים, אע"פ שהחברות נעשית ע"י תשלום דמי חבר נראה להתיר, אבל כשאינם מלוים אלא למי שנותן תשלום בשעת ההלוואה, אע"פ שזה נקרא דמי חבר או תרומה נראה כריבית קצוצה ואסור, ועיי"ש בהערות שהאריך בענין זה.

ובקובץ מבית לוי (חי"ד עמ' לא) כתבו בשם בעל השבט הלוי, שקופת גמ"ח שכל חבר נותן סכום מסויים מידי חודש בחודשו, עליהם להקפיד שיהיה בתקנות הגמ"ח שאין התחייבות מצד הגמ"ח להלוות עבור תשלום דמי החבר, ושלא תהיה שום התחייבות מצד החבר להמשיך לשלם דמי חבר אחרי שקיבל הלוואה, וכן שתהיה אפשרות לגמ"ח להלוות גם למי שאינם חברים. **ובשו"ת שבט הלוי** (ח"ט סי' קעא) כתב, אשר שאלתם בענין חשש רבית בנדון תקנת הגמ"ח להלוות לאלו שעוזרים לאסוף כסף לקופת הגמ"ח, ולכל אחד ילוו שלשה פעמים מסכום הכסף שאסף.

עפ"י המבואר בפוסקים (יו"ד סי' קס ס"ו) לענין רבית מוקדמת שאם הוא זמן רב לפני ההלוואה, וגם אינו אומר ע"מ שילוו לו, אלא שעושה מצוה בשביל קרן הנשואין, וזכות מצוה זו מקנה לו הזכות שיקבל הלוואה אז מותר, ובפרט אם יתכן שלא יצטרך כלל ההלוואה, ואין הבאת מעות לקרן תנאי של ההלוואה, אלא ההלוואה הוא שכר עבור טובתו לקרן, בכל אלה האופנים מותר לעשות כזאת.

יום שלישי ה תמוז

צבא מליעא סו

קריאה לבנו ולבתנו 'שמחה'

בסוגיין, אמרו ליה מר ינוקא ומר קשישא בני דרב חסדא לרב אשי. **בעיני כל חי** (ד"ה מר) כתב הגר"ח פאלאג'י ללמוד שאפשר לקרוא לשני אחים באותו שם, וכמו שכתב בשו"ת **אדני פז** (סי' כה, לד, הו"ד בפ"ת יו"ד סי' קטז סק"ו) שיכול אדם לקרוא לשני בניו בשם אחד בין אם אחד מהם מת בין אם שניהם חיים, ומ"מ בהשטות (אדני פז שם) כתב שמ"מ יש לחוש משום עין הרע, ובאם מת אחד אין לקרוא לשניהם בשם זה משום ריע מזלא.

כך כתב להוכיח גם בשו"ת **דברי מלכאל** (ח"ג סי' עה) שבימי הראשונים לא חששו לכך, שהרי מבואר בסוגיין שרב חסדא קרא לשני בניו מר, וכמו שפירש רש"י ש'קשישא' ו'ינוקא' הוסיפו להם אח"כ, ועי"ש שדן במי שיש לו בת ששמה שמחה אם יוכל לקרוא גם לבנו בשם שמחה.

וכתב שיש לחלק בזה בין אם קוראים את השמות על שם איזה מאורע או כשקוראים לשם אבותיהם, ולכן אין ללמוד ממה שהוזכר מזה בחז"ל כי במדרש איתא שהראשונים ששימשו ברוח הקודש קראו שם לבניהם לשם המאורע, ואנו שאין לנו רוה"ק אנו קוראים לשם אבותינו, ועל כן בשעה שקראו על שם המאורע לא הקפידו לקרוא שני בנים בשם אחד אם נזדמן להם לפי המאורע לקרוא כן, אבל כשקראו לשם אבותיהם נמנעו מלקרוא שני בנים בשם אחד כי אין זה כבוד לאבות שנראו כאילו יש לו שני אבות, ובפרט לפ"ד דורשי רשומות שנשמת האב נכללת בנשמת הבן ולזה נהגו לקרוא בשמו א"כ ודאי שאין לקרוא שני בנים בשם אחד, ולכן אנו נמנעים מלקרוא בשם אחד לשני בנים שאין זה כבוד להאבות, ומתוך זה נשתרבו שאף אם קראו השם שלא על שם האבות ג"כ אין קוראים לשני בנים בשם אחד.

ועוד הוסיף הדברי מלכאל שאין נאות שיקראו שם אחד לשני אחים שמצויים יחד בבית עם נשותיהם, ואפשר שיבוא מזה מכשול ע"י שיקראו את נשותיהם או נשותיהם יקראו להם, ורק הראשונים שקראו לשם המאורע היו משנים אח"כ שמותם ג"כ לפי צורך המאורע וכו' אבל עכשיו שקוראים לשם אבות אין משנים שמותם בשביל איזה מאורע כדי שלא יתבטל שם האב, ולזה אין קוראים לשני בנים לשם אחד.

ועל כן הסיק שם שאין לקרוא בשם אחד לבן ובת כי מה חילוק יש בזה. שאם הטעם משום מכשול יש בזה ג"כ חשש זה, ואי נימא הטעם משום עין הרע שייך גם בזה.

[ובספר דברי יחזקאל החדש (עמוד ת) הביא מספר פי צדיק להגה"ק מצעשינוב זצ"ל בשם בעל הדברי יחזקאל שאמר שאם נותנים לזכר שם אחרי נקיבה יש לה עליה, אבל להיפך אין נכון לעשות, והביא שם שכן נהג שקרא לשני נכדיו חנה על שם זקנתם אשתו הרבנית חנה רחל].

וע"ע בשו"ת **הלל אומר** (יו"ד סי' נח), וכן בספר **כתר שם טוב** (ח"ב עמוד רעא) שהאריך לדון בענין ההוכחה משמותיהם של בני רב חסדא.

יום רביעי ט תמוז

צבא מליעא סז

מבזה תלמיד חכם בזמן הזה מהו עונשו

בספר **מאזנים למשפט** (סי' יא) יצא לדון באדם שביזה ברבים את כל התלמידי חכמים שבדורו, וכינה אותם בכינויי גנאי כגון 'ממזרים' וכיוצ"ב, ונשאל המחבר מה דינו של איש זה וכיצד יענישוהו.

תחילה הביא את דברי **הרמב"ם** (חובל ומזיק פ"ג ה"ה, תלמוד תורה פ"ו ה"ב) שפסק בענין מבזה תלמיד חכם שעונשו חמור בכמה דברים ממבייש שאר אדם. ולפיכך, המבייש שאר אדם בדברים אינו משלם דבר שהרי ביישו בדברים פטור (ב"ק צא.), ואילו המבייש תלמיד חכם חייב אף אם ביישו בדברים.

נוסף על כך, המבייש את חבריו שמין לו כפי המבייש והמתבייש כמו שנפסק בשו"ע (ח"מ סי' תכ סכ"ד), ואילו המבייש תלמיד חכם קנסוהו בתשלום גבוה שווה ערך לליטרא זהב.

וכן המבייש תלמיד חכם מלבד תשלום הממון שמוטל עליו, דינו גם בנידוי כמבואר בשולחן ערוך (יו"ד סי' רמג ס"ז).

אך **המהרי"ק** (שורש קסג) הביא את דברי **מהר"י מולין**, שהוכיח מדברי התוס' בסוגיין (ד"ה רבינא) שבזמננו אין נוהגת חומרת ליטרא זהב, שהרי מצינו בדברי התוס' שרבינא לא החמיר על עצמו לנהוג כצורבא מרבנן בענין ריבית, והוסיף **בביאור הגר"א** (שם ס"ק טז) שאם רבינא לא החשיב עצמו לצורבא מרבנן, כל שכן אנו.

אמנם, אף **המהרי"ק** מודה לגבי הדין של נידוי בזמן הזה, שמנדים המבזה ת"ח בזמן הזה, וכמו כן, לענין חומרת התלמיד חכם שחייב עליו אף אם ביישו בדברים, גם בזה יודה **המהרי"ק**.

כמו כן, עיקר דבריו של **המהרי"ק** אינם מוסכמים על הכל, שהרי **המהרי"ט** (אה"ע סי' מז) חלק על דבריו ונקט שאף בזמן הזה ישנו הדין של ליטרא זהב, אך **הרמ"א** (שם) פסק כדברי **המהרי"ק**.

עוד כתב המאזניים למשפט, שאף לדברי **המהרי"ק** והרמ"א שפסק כמותו חמור דין מבזה תלמיד חכם לענין תשלום הבושת ששיעורו גבוה משל מבזה תבירו.

ובנידון השאלה דלעיל כתב שיש להחמיר עליו יותר, מאחר וכינה אותם בכינוי 'ממזרים' ומבואר בקידושין (כה). שהקורא לחבירו ממזר סופג את הארבעים אף על פי שבישו רק בדברים, ולכן יש להחמיר על איש זה ועל חוצפתו.

[וע"ע בשו"ת **מהר"י מברונא** (סי' קב) שכתב, שאף לדברי התוספות שרבינא לא נהג עצמו כצורבא מרבנן, פשוט הדבר שנהג בהנהגות תלמידי חכמים כגון לענין שעת הסעודה וכיוצא בזה, ורק כצורבא מרבנן שהוא מעלה גדולה לא החשיב עצמו].

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

צבא מליעא סח

אל תפתח פה לשטן

בסוגיין 'אי שכיב ונפל שטרא קמי יתמי מאי. הוי כשגגה שיוצאת מלפני השליט, ונח נפשיה דאמימר.

והנה כתב הרשב"א (שו"ת, ח"א סי' תח) יש סגולות או דברים נעלמים שלא נתבארה לנו עתה סבתם - והיא שאמרו ברית כרותה לשפתים, ואמרו כשגגה היוצאה מלפני השליט, וזו היא המניעה בקללה והחפץ בברכות. וכמו כן אמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, ואם נמשך בזה אחר הטבע מה תזיק הקללה ומה תועיל הברכה. יקללו המה והשם יברך. ואמרו אל יפתח אדם פיו לשטן, והביאו ראיה מן הכתוב דכתב (ישעיהו א) כמעט כסדום וגו' וכתב שמעו קציני סדום. וגם חכמי הפילוסופים אינם יכולים ליתן טעם לסגולות הנגלות לעין כל בעשבים ובאבנים. כאבן השואבת הברזל, והברזל ישוטט על פני המים, ולא ינוח עד שיהו פניו אל פני הסדן.

ובשו"ת מן השמים (סי' כב) כתב שיש לפתור חלום לטוב, שהרי אמרו לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן, שמלאך העומד לימינו של האדם נוטל הדבר מפיו של פותר וחוטף אותו ואומר אמן כן יהיה, ואם אדם ששונא אותו פותח פיו לרעה, ההוא שעומד לשמאלו חוטף הדבר ואומר אמן.

ובספר חסידים (סי' תעט) כתב, ברית כרותה לשפתים לכך אל יפתח אדם פיו לשטן. לא יאמר אדם לחבירו ולא לבניו, תלך ותמיר, מומר יהיה. אחד היה רגיל לקרוא לבני אדם כשמדברים דברים שלא היו נראים לו, פגר. או פעמים אמר אתה עושה כמו כומר, אמר לו החכם לא יתכן כך לזרע ישראל שלא יתקיים בו או בזרעו, לכך חדל לך.

ויש שהעירו על פי זה בנוסח המי שברך לחולה שאין לומר 'בעבור שירפא את החולה' כיון שבכך יש פתיחת פה לשטן, ועל כן יש לומר 'בעבור שירפא את פלוני פלוני', (בעל המנחת אלעזר בספרו דברי תורה ח"ה אות יד, ובספרו חמשה מאמרות לרחא"ש קו' נוסח התפלה דף קעד בשם השם שלמה והדרכי תשובה, והו"ד בדרכי חיים ושלום אות רכ).

ועיין **בטעמי המנהגים** (עמוד תצג אות ב) שכתב בשם בעל הבני יששכר בספרו דברים נחמדים שכש אחד מבני עמינו אינו בשלימות הבריאות אין מספרים זאת בלשון הקודש אלא בלשון אשכנז 'פלוני איז קראנק', אך כשמספרים על חולה אומרים פלוני איז חולה, מפני שלשון הקודש מסוגל שיתקיים מה שמדברים בו ועל כן כשמדברים על מחלתו של יהודי נזהרים לא להזכירו בלשון הקודש.

ובפלא יועץ (ערך דבור) כתב, לא יפתח פיו לשטן שלא במתכוון כגון אם אומר לא אעשה עוד דבר זה, יאמר בבריאות וחיים (בייא געזונד אונד לעבען), ומביא שם מעשה שפעם הלך איש אחד לדרך וחכם אחד עשה לו לווייה ואחר שנפרד ההולך ממנו והלך מרחוק נזכר לצוות לו דבר אחד וקרא לו בשמו והיה חוזר ההולך לאחוריו לכבוד התלמיד חכם לראות מה יקרא לו והיה רוצה החכם לומר לו, אל תחזור, ותיכף נזכר שלא טוב לומר כן להולך בדרך ואמר לו המתן בלבד, וכל כיוצ"ב ישמע חכם ויוסף לקח, וכן בחולה אמרו חז"ל (מו"ק כו:) שאם הוא רוצה לקום ממטתו לא יאמר לו אל תקום אלא יאמר לו אל תטרח, שב בנחת, וכן באבל הרוצה לקום מפני שיבה.

ובספר אגרא דכלה (פרשת בשלח) כתב בשם ספר חסידים, כל מה שידבר אדם איזה דיבור אפילו בהפלגה וגוזמא, בהכרח שיתקיים איזה פעם, על כן ישמור האדם את עצמו שלא להוציא מפיו איזה דבר לא טוב, כי ח"ו יתקיים באיזה זמן.

כפתוי

עבדא נהום כריסיה לא שוי

כתבו בש"ס (סוטה יד.) מה הוא רחום אף אתה רחום, וכמ"ש (ר"ה יז:) אם עושין לפני כסדר הזה, עושין דייקא, שאין העיקר האמירה כי אם העשיה שירחם בפועל ממש על זולתו ולאחוז במדתו יתברך, שנאמר בו (איוב מא ג) 'מי הקדימני ואשלם', כנודע שכל השפעות שנשפע מאתו יתברך הכל הוא מצד רחמנותו וחסדיו, כי עבדא אפילו נהום כריסיה לא שוי, כי מי הוא זה ואיזה הוא אשר פעל ועשה להיות ניזון מצד הדין, כי אם יזכור האדם הטובות שעברו עליו מיום הוולדו, אם יחיה אלף שנים ויעבוד לו יתברך, לא ישרים עבודתו נגד הגמול שגמלו הוא יתברך כנודע זה בספרי מוסר. ועל כן אין לאדם ללמד חוב על זולתו, לומר כך וכך איזה חסרון שעל ידו אין ראוי לרחם עליו ולהנהיגו, כי עיקר מצות הצדקה הוא שיהא במדות רחמנות אף למי שאינו ראוי לפי הנראה. וע"כ נאמר (שמות כב כו) 'והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני', שהכוונה הוא לומר על ידי שלא תרחם עליו מחמת איזה מענה שיש לך לבלתי רחם עליו במדת חנינה כמדתו יתברך כנ"ל, ונמצא שאין בך מדתו יתברך, ונשאר מדת חנון בלתי לה' לבדו ולא אצלך, וע"כ וחרה אפי, כי על ידי זה גורם כך למעלה גם כן להתגבר מדת הדין, כידוע כי על ידי אתערותא דלתתא אתער לעילא, וכמ"ש דע מה למעלה ממך, פי' מה שנתעורר למעלה הוא ממך, מחמת התעוררות שלך למטה. וזהו כי חנון אני' לבדי ולא אתה, וכל זה הוא על ידי שאינו דבוק בתורתו יתברך והרפה ידיו מן התורה, אף מה שעושה הוא ברפיון ידים מצות אנשים מלומדה.

(מאור עינים, מטות)

שכירות אינה משתלמת אלא בסוף

'אלו הרג בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם דיינו' (הגדה של פסח) כי אף שכבר היינו בטוחים מפחד שלא נחזור למצרים, אבל עדיין לא ידעת אם יצאנו לחירות לגמרי, כי אולי כיון שלא השלמנו הזמן ארבע מאות שנה, נצטרך להשתעבד אח"כ בשאר גליות, כאשר באמת כמה מהמפרשים שרוצים לומר, כי ארבע גליות היו לתשלום שעבוד מצרים, ואמנם לו יהיה כן אכתי דיינו, כי אינו דומה גלות מצרים שהוא ערות הארץ טומאת הנפש. לשאר גליות שהם עבודת הגוף, והיינו בגאולת הנפש, אבל כיון שנתן לנו את ממונם, והוא שכר עבודה כתשובת גביהה בן פסיסא לפני אלכסנדר מוקדון, (סנהדרין צא.) ושכירות אינה משתלמת אלא בסוף, מכלל שכר נשלם הזמן ע"י השעבוד.

(דרושי הצ"ח, לשבת הגדול)

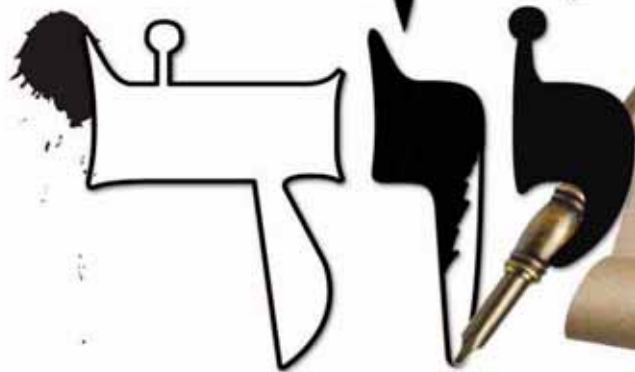
דלמא לפכוחי פחדיה קא שתי

'יין ושכר אל תשת' (ויקרא טו.) בשם הר"ר בונים מפרשיסחא זצ"ל כתיב (במדבר ויקרא פי"ב) הה"ד 'פקודי ה' ישרים משמחי לב'. (תהלים יט ט) דקשה למה מנעה התורה מהם היין הא השמחה בא מהיין ויין ישמח לבב אנוש, והכהן הוא העובד וצריך להיות בשמחה. ועל זה כתב המדרש הה"ד 'פקודי ה' וכו', דהתורה גזרה למנוע מהם היין, א"כ מקיימי מצות הן במה שנמנעו מיין, ומזה בא להם השמחה כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, והבן.

(שיח שרפי קודש, שמיני)

(שיח שרפי קודש, שמיני)

על קוצו של

עם משנה ברורה המבואר של 'עוז והדר' גם אתה תדע הלכות שבת על בוריים

- ◆ עריכה מחודשת ומפוארת
- ◆ הקדמות לכל נושא הלכתי
- ◆ ביאור בלשון קלה ובשפה מובנת
- ◆ ביאורי ההלכה
- ◆ קיצור ביאור הלכה
- ◆ משנת שער הציון
- ◆ ליקוטי פוסקים

חלק ג' כרך א' עכשיו בחנויות!

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66